Tajemství a výklad pohádek

O statečném kováři

Jana Šintáková Michalicová

TAJEMSTVÍ A VÝKLAD
POHÁDEK

O STATEČNÉM KOVÁŘI

Jana Šintáková Michalicová

OBSAH

MOTTO 5
VĚNOVÁNÍ 5
PODĚKOVÁNÍ 5
O POHÁDCE 6
METODOLOGICKÝ RÁMEC 12

1. O STATEČNÉM KOVÁŘI 47
2. ÚVODNÍ TRIPARTITA 49
3. CESTA 51
4. LOGOS A ÉROS 53
5. INDIVIDUÁLNÍ STÍN 56
6. ZKOUŠKA ANIMY 58
7. HLEDÁNÍ ZTRACENÉ DUŠE 61
8. PROMĚNY 63
9. VODA A OHEŇ 65
10. TŘETÍ PRINCEZNA 71

11. KOLEKTIVNÍ STÍN 74
12. ZROD HRDINY 80
13. PROMĚNA KVATERNITY 82
14. STROM ILÁN 84

ZÁVĚR 87
PŮVOD POHÁDEK 93
GLOSÁŘ 109
ZDROJE 131

MOTTO

„*Člověk se nestává osvíceným imaginací postav světla, ale uvědoměním své temnoty.*“

C. G. JUNG

VĚNOVÁNÍ

Tuto knihu věnuji všem „alchymistům“.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji čtenářům za přečtení této knihy.

O POHÁDCE

Tato kniha je samostatnou studií, zároveň však náleží do širšího souboru analýz *Tajemství a výklad pohádek – Velké dědictví duše*. Předkládám psychologický výklad příběhu O statečném kováři. Byl zfilmován jako adaptace pohádky Neohrožený Mikeš, kterou zaznamenala Božena Němcová.

Pohádky nebyly vymýšleny primárně pro zábavu dětí, ale fungovaly jako šifrovaný trezor zakázaných pravd, nezákonného gnostického učení, politických jinotajů, genderových, sociálních a psychologických inverzí. V tomto případě sloužily nejen jako zádušní modlitba, která vysvobozovala duše z prokletí, ale i jako gnostická kniha mrtvých, rozpravy k mrtvým a korekce duševní ekonomiky.

V tomto smyslu je Mikeš kódovaným obrazem žen nejstaršího řemesla (prostitutek), které byly uvrženy až na hluboké, vlhké dno studny, na dno společnosti. Poté, co je rodina či kuplíři zradili, musely předstoupit před inkvizitora, který je za čarodějnictví nechal upálit na hranici. Jednoduchá gnostická šifra spočívá v inverzi – namísto žen muž, namísto hříšnic svatý, namísto ohně voda, namísto mnohých jeden jediný – tak jako jeden Kristus zemřel za duše mnohých hříšníků. Tak se doplňky, pohádková dvojčata, integrují v celek.

Ve francouzské historii najdeme tisíce takových případů, avšak jméno La Voisin je spojeno s celonárodním skandálem – „travičskou

aférou“. Když chtěla oficiální milenka Madame de Montespan zpět lásku Ludvíka XIV., obrátila se na síť kolem La Voisin. V té době existovalo spojení mezi okultismem, černou mší i prostitucí, a takové satanské rituály sloužil proslulý Abbé Guibourg. Pařížské kurtizány, napojené na nejvyšší aristokracii, byly souzeny v monstrprocesu – byly obviněny z čarodějnictví, travičství, svatokrádeže a paktování s ďáblem. Aféra, která otřásla celou Francií, byla tak obrovská, že Ludvík XIV. nechal soudní záznamy spálit, aby skandál nepoložil královský dvůr. Charles Perrault, spisovatel, první vydavatel pohádek a vysoký úředník na králově dvoře, o tom musel být dobře informován.

Skutečný příběh se odehrál ve Francii, ale rozšířil se po celé Evropě. Před příchodem televize a novin plnily tuto zpravodajskou roli „černé kroniky“ kramářské písně, které šířily drby o jarmarcích. A také pohádky. Jsou první globální popkulturou. Již před staletími plnily roli blockbusterů a virálních hitů. Národní obrození jim vtisklo národní cejch a komunisté lidovost.

Během utajovaných černých mší docházelo k obětem černých koček, které jsou typickým atributem pohádkové čarodějnice, a v těch dobách byly upalovány i při lidových slavnostech. Charles Perrault v té době vydal v knize Histoires ou Contes du temps passé, avec des moralitez (1697) i pohádku Kocour v botách (Le Maistre Chat, ou le Chat Botté). I česká tradice nese pohádku Kocour Mikeš,

jejímž pokračováním je příběh kováře Mikeše, učedníka černého řemesla. The Cat in the Hat (1957), karikaturisty Dr. Seusse, byl animován jako The Cat in the Hat (1971), později zfilmován jako The Cat in the Hat (2003) a nyní opět animován jako The Cat in the Hat (2026).

Charles Perrault mohl vzít původní Straparolovu verzi (1551), kde je kočka zakletou vílou. Změnil pohlaví kočky na kocoura, přidal mu vysoké aristokratické boty, neboť odsouzení šli na popravu bosí, a tento remake věnoval upáleným. V jiné zemi remixovali kocoura za lišku či kováře, přidali místní folklor a „prodali" jako žhavou novinku. Dnes se chlubíme šířkou obrazovky, dříve počtem pohádek v mentálním „jukeboxu" maminky.

Potom vzniká řetězec: kocour či kovář Mikeš – sv. Mikuláš – hříšné prostitutky. Podobně pohádka o Černé princezně, v české verzi Spravedlivý Bohumil, je kompenzací svatého kultu Panny Marie tak, jako antikristus vyvažuje svatost Krista. A tak se miliony nevinných dětských duší po celém světě již po staletí před spaním modlí pohádky!

Čím se můj výklad odlišuje? Zatímco u pana Bettelheima vnímám určitou jednostrannost v podřízení výkladu freudovské sexuální teorii, já pracuji prostřednictvím jungovské archetypální psychologie, gnostické i východní filozofie, alchymie, religionistiky, folkloristiky a zároveň ve světle sefirotického stromu života Ilán. Zatímco von

Franz se soustředila na rovinu kolektivní, já upřednostňuji tu individuální. Zatímco von Franz interpretovala „molièrovsky" statické archetypy, mne zajímá především „shakespearovsky" dynamický proces individuace. Zatímco Emma Jung amplifikovala do šířky, má analýza směřuje více do hloubky.

Můj přístup není jednostranný, ale komplexní a zároveň transdisciplinární. Uvedené myšlenkové proudy navracím k jejich společnému prameni – univerzální moudrosti, jak ji chápe perenní filozofie. Tvořím tak nový most mezi archetypálními příběhy a mapami lidské psyché.

Po vzoru Roberta Moore pracuji s jungovskou psychologií více z hlediska individuální psyché. Campbellův monomýtus ostatně ukazuje, že kolektivní psyché se manifestuje individuálně – v postavě hrdiny. Proto lze symbolické příběhy vnímat nejen jako kolektivní vzorce platné pro lidstvo obecně, ale i jako osobní materiál, jenž oslovuje jednotlivce. Existují příklady, kde se individuální rovina projevuje výrazněji, proto pokud bychom pohádku četli výhradně z kolektivní perspektivy, osobní *Stín* a proces individuace by ustoupili do pozadí. Už samotné pojetí pohádky jako symbolického obrazu individuačního procesu umožňuje její čtení z individuálního hlediska. Moderní doba odklonem od tradičně kolektivního prožívání vybízí číst symbolické příběhy více na individuální rovině.

Tradiční pohádky jako iniciační příběhy mají kolektivně-rituální původ. V této knize však analyzuji naše současné strukturovanější a komplexnější pohádky, reflektující vyšší stupeň vědomí – neboť moderní člověk se již neindividuuje skrze rituál jako členové rodového společenství, ale skrze introspekci v psyché. Přistupuji k výkladu ne podle měřítek „čistoty" nebo „primitivity", jak činila von Franz, ale podle míry hloubky poselství, symbolické komplexnosti, dynamiky archetypů a transformačního účinku. Ukazuji, že i novější a autorské pohádky, které von Franz považovala za pouhé „vztahovky", obsahují archetypální struktury – a tedy mohou být pro současného čtenáře psychologicky ještě živější a přínosnější.

Přestože Jung sám pokládal *Kvaternitu* za nejúplnější obraz celku, von Franz ji ve svých pohádkových analýzách téměř nevyužívá jako systematický rámec. Pro mé interpretace je *Kvaternita* naprosto stěžejní. Dávám přednost pluralitnímu modelu pro vyjádření archetypu *Bytostného Já* – unárnímu, duálnímu, tripartitnímu, kvaternitnímu, zatímco von Franz se pohybovala převážně v duálním. V tomto smyslu používám termín coniunctio středu osobnosti a *Bytostného Já* tam, kde von Franz hovoří prostě o *Bytostném Já*.

Domnívám se, že hlubinné porozumění duši nemusí nutně vycházet z akademických institucí, ale z osobní zkušenosti, intuice a pozorování lidské psyché.

Přeji Vám, milí čtenáři, abyste dokázali ukout své vědomí tak bravurně jako hrdina Mikeš, a abyste rovněž dokázali stejně úspěšně překonat české archetypy *Otesánka* a *Lenocha*. Nechť Vás provází radost z objevování skrytých cest!

V Praze, listopad 2026
Jana Šintáková Michalicová

METODOLOGICKÝ RÁMEC

Abychom mohli hlouběji porozumět vybraným symbolickým příběhům a jejich psychologickým významům, je nejprve třeba stručně představit základní pojmy a koncepty, které tvoří teoretické zázemí tohoto výkladu. Metodologie vychází z jungovské archetypální psychologie a slouží jako opora pro interpretaci. Pochopení těchto pojmů usnadní nejen orientaci v textu, ale i hlubší vhled do symboliky a psychiky lidské zkušenosti, kterou pohádky a mýty zrcadlí. Teoretickou část je možné přeskočit a vrátit se k ní kdykoli později.

Archetyp – základní vzorec, univerzální psychický obraz či motiv, který se opakovaně objevuje v lidské psyché napříč kulturami i historií. Mezi základní archetypy patří *Anima* (ženský princip v nevědomí muže), *Animus* (mužský princip v nevědomí ženy), *Stín* (nepřijaté a potlačené obsahy v nevědomí) a *Bytostné Já*, které představuje centrum a cíl psychické individuace, dále např. *Matka* a *Hrdina*. Patří do oblasti kolektivního nevědomí, což znamená, že nepřichází z osobní zkušenosti, ale je jakousi „dědičnou" psychickou strukturou sdílenou lidmi. Může se dostávat i do vědomí, např. skrze pohádky, sny, umění nebo nečekaným vpádem z nevědomí.

„Dezintegrovaný[1] archetyp“ působí autonomně, není s ním navázán vztah ani není vědomě integrován. Vědomě se s archetypy pracuje v psychoterapii, ve spiritualitě či v kreativní tvorbě tak, že je lze rozpoznávat, zaujímat k nim postoj, vztah, vědomě integrovat či transformovat.

Naproti tomu archetypová postava představuje konkrétní narativní projev archetypu v příběhu, v kultuře nebo v individuální zkušenosti: *Hrdina* (Odysseus, Artuš, Superman), *Moudrý stařec* (Merlin, Gandalf, Yoda), *Stín* (Drákula, Darth Vader, Joker), *Velká matka* (Bohyně Gaia, Panna Marie, pohádková macecha).

V pohádkách vystupují maskulinní archetypy, které Robert Moore pojmenoval: *Kouzelník, Milovník, Válečník* a *Král*[2]. Tyto obrazy lze vnímat jako přeznačení čtyř základních principů, které v této knize nazývám: *Infimum malum*, *Éros*, *Logos* a *Summum bonum*. Analogicky lze odvodit i jejich femininní protějšky: *Stařena, Milenka, Matka* a *Panna*, jež korespondují s mužskými archetypy a vznikly převedením do ženského rodu. Použití řecko-latinského označení pro čtyři základní principy *Kvaternity* umocňuje jejich výmluvnost, neutrálnost z hlediska rodu, a tedy i univerzálnost.

[1] Archetypální obsah, jenž není zpracovaný ve vědomí do zkušenosti

[2] MOORE, ROBERT – GILLETTE, DOUGLAS: Král, Válečník, Kouzelník, Milovník. Čtyři mužské archetypy

Archetypy nejsou statické – mění se, zrcadlí, prolínají a vstupují do konstelací, v nichž pohádkové postavy vzájemně hrají role doplňků s cílem podpořit vývoj hrdiny. Hrdina se setkává s archetypy, které mu chybí – potřebuje je integrovat, aby dosáhl psychické a archetypální úplnosti. Pohádková postava nese současně více archetypálních funkcí. Každý archetyp je ambivalentní – má dva stínové póly: aktivní a pasivní (např. zástupkyně *Velké Matky* je Panna Marie v světelném pólu a také Baba Jaga v stinném pólu).

Mezi dvěma neslučitelnými póly hrdina hledá třetí řešení – zralý střed, Jungovo coniunctio, Buddhovu zlatou střední cestu, která překračuje dualitu světla a tmy. Tuto trojpolární strukturu archetypů rozpracoval jungiánský analytik Robert Moore ve své knize. Např. nad archetypy *Tyrana* a *Slabocha* stojí zralý *Král* ve své plnosti; nad *Sadistou* a *Masochistou* se tyčí archetyp pravého *Válečníka*; nad bipolárně stínovými póly *Manipulátora* a *Neviňátka* září *Kouzelník*; *Milovník* ve své plnosti stojí nad bipolárně stínovými podarchetypy *Casanovy* a *Impotentního milovníka*. Zatímco stínové extrémy vedou k rozkladu, zralý archetyp představuje syntézu a transcendentní třetí možnost.

Dezintegrace – se může v sociálním poli projevit tak, že člověk žije svou masku (*Personu*); negativní vlastnosti, které si nepřiznává, projekčně promítá do postavy *sin eatera*; na „špinavou práci“ má své